

El record de Salvador Comas Planet

Joan Domènech Moner
Historiador

Glossa que va fer en Joan Domènech i Moner el dia 27 d'octubre de 2015, Dia Mundial del Patrimoni Audiovisual, sobre la figura de Salvador Comas Planet.

Fa uns dies, en Quim Daban, cap de l'Arxiu Municipal, em va comentar que hi havia canvis en la programació prevista per la celebració del Dia Mundial del Patrimoni Audiovisual i que l'acte en memòria del Dr. Ernest Adler previst en principi –per al qual també havia demanat la meva col·laboració– s'havia posposat i que ara seria convenient dir quatre coses d'en Salvador Comas Planet, de qui es passaria la pel·lícula protagonista del dia. Vaig sentir un punt d'emoció davant de la proposta, atès que em permetia retornar a l'època de les filmacions i les projeccions d'en Salvador i això em remetia, vulgues que no, a recuperar una etapa molt entranyable de la meva infantesa i el record d'uns familiars ben apreciats.

En Salvador Comas Planet estava casat amb la Maria Moré i Basart, cosina germana de la meva mare. Per tant, hi havia un vincle de parentesc pròxim. En Salvador tenia una perruqueria de senyores al carrer de Cervantes o de la Torre, núm. 17. En el programa de Festa Major de l'any 1944, anunciava “peinados fantasía, permanentes, tintes, masajes y manicura”. En el de 1947 hi afegia “depilación a la cera”. En realitat, com tots sabem, els anuncis en els programes de Festa Major o dels aplecs, més que per fer propaganda, eren per donar suport econòmic a tot el que s'organitzava. Per tant, en això també es posa de manifest la dimensió cívica de què sempre va fer gala en Salvador. Era un excel·lent professional, amb una clientela bona i selecta, de manera que pel seu establiment passava el millor de la societat femenina lloretenca, sense oblidar les estiuejantes de la colònia barcelonina, entre les quals podríem esmentar, per exemple, la Sra. Mercè Salisachs i Roviralta, esposa de l'industrial Josep Maria Juncadella Burés, afincat, llavors, a Canyelles, i neboda del Marquès de Roviralta, afincat a Fenals. La Salisachs, que escrivia en castellà –signava Mercedes– i havia guanyat diversos premis literaris, entre ells el Planeta de 1976 amb *La gangrena*, quan passava dies a Lloret baixava a la perruqueria d'en Salvador. I com aquest personatge, segur que en trobaríem d'altres. Em sembla que les meves primeres tallades de cabells, quan era petit, també me les havia fet ell. En aquell temps, però, tenia el cabell rosset i ben llis, partit per una clenxa que anava del davant al darrere, pel costat esquerre. La clenxa encara

subsisteix. La mare sempre em deia que li havia pronosticat que jo acabaria tenint el cabell arrissat, com així ha estat.

Sobresortint en forma de banderola de l'establiment dedicat a perruqueria hi havia un rètol anunciador, en castellà, com era obligatori en aquell temps, on es llegia “Peluquería Comas para señoras”. Un any, a l'estiu, una colla de vailets de la colònia d'estiuejants, amb ganes de fer gresca i aprofitant les hores nocturnes, va afegir una mena de cueta a la C de Comas, convertint-la en una G, de manera que, llavors, s'hi llegia “Gomas para señoras” que, en aquells temps, era tal com s'anomenaven els preservatius. Se'n va parlar, és clar. I a part de l'empipament inicial, suposo que en Salvador s'ho va agafar amb filosofia, amb un somriure per sota el nas; més aviat per sota d'aquell bigotet ben cuidat, de galant de pel·lícula, que portava sempre.

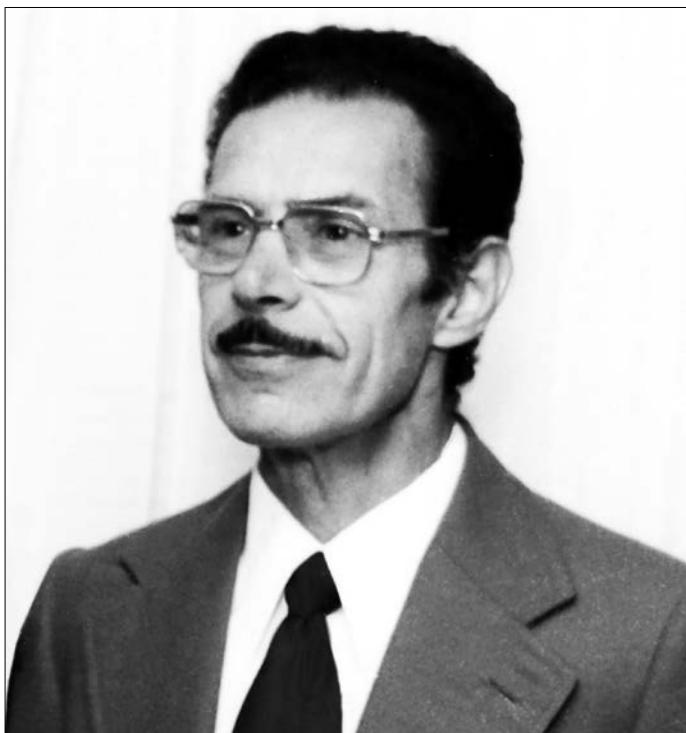
Estem parlant dels anys cinquanta del segle passat. En Salvador Comas era aficionat al cinema. Per un cantó li agradava de projectar pel·lícules còmiques del temps de la seva joventut. No oblidem que els de la seva generació havien visionat moltes pel·lícules del cine mut i havien vist aparèixer, després, el cine sonor. Un lloretenc d'aquell temps, de cognom Armengol si no m'equivoco, va reivindicar en una sessió pública una pel·lícula que no fos muda, cridant en plena sala: “sonoro, volem sonoro”, i li va quedar de motiu El Sonoro per a tota la vida. En Salvador, doncs, al cap de molts anys i en les sessions privades de casa seva que ara descriuré, llogava pel·lícules d'en Charlot, en Buster Keaton, l'Harold Lloyd i l'Oliver Hardy, etc. La Maria Assumpció, la filla gran d'en Salvador, rebuscant entre els vells papers, ha trobat encara un rebut escrit a mà al revers d'una mena d'albarà retolat com a “Casa Vila, alquiler de películas Pathe Baby – Compra-venta y cambio. Calle Tallers, 7, principal, de Barcelona”. Hi diu textualment: “Cobrado del Sr. Comas, por un proyector Pathé Baby y accesorios, la cantidad de pesetas mil trescientas. 2 de enero de 1952”. Signa Ramon Vila. Devia ser una casa antiga, de solera, perquè a sota es veu que aprofita un imprès amb data de 193... Les projeccions d'en Salvador, amb pel·lícules llogades, anaven dedicades a la família, considerada en sentit ampli, i omplien les tardes dels dies festius. Ell, com hem dit, s'havia casat amb la Maria Moré Basart l'any 1946; d'aquest matrimoni va tenir tres fills: la Maria Assumpció, nascuda el 3 d'abril de 1947; la Montserrat, nascuda el 18 de març de 1950, i en Josep, nascut el 26 de març de 1953. Òbviament, per raó de l'edat, la que pot recordar més aquests fets és la Maria Assumpció. Els altres eren massa petits i dubto que gaudissin de les sessions de cine. Però en Salvador, com he dit, convidava tota la mainada, acompanyada dels grans, és clar, de les diverses branques familiars: els Ribas-Artau, els Domènech-Moner. Per això en puc donar fe. Els diumenges a la tarda, cap

Assistents a l'acte En record de Salvador Comas Planet.
Procedència: SAMLML (M. Assumpció Comas)

Joan Domènech fent la glossa sobre la figura de Salvador Comas Planet.
Procedència: SAMLML (M. Assumpció Comas)

Salvador Comas Planet.
 Procedència: SAMLM – fons Comas

allà a les sis, tenia la paciència d'arraconar tots els assecadors i elements del mobiliari de la perruqueria i deixar la saleta lliure per instal·lar rengleres de cadires on ens anàvem assegint tots els assistents. Tancava la persiana enrotllable del finestral que donava al carrer i, aprofitant el mateix espai, per la part de dins, hi adossava una pantalla. La màquina, l'esmentat Pathe Baby del rebut, la col·locava en una tauleta, suficientment separada i a l'alçada que anava bé perquè tothom ho veiés sense dificultat. Es devia tractar de pel·lícules de 7,5 mm, evidentment en blanc i negre. Així, doncs, a la perruqueria d'en Salvador, allà a mitja tarda, ens hi deixàvem caure tots. Era una gran trobada familiar i aprofitàvem per saludar els degans de la casa, els avis de la Maria Assumpció –en Josep Moré que, a aquella hora, acabava de tornar de prendre cafè amb en Francesc Clua a l'hostal de Santa Cristina, i la Marieta Basart–, que a vegades també treien el nas a la sessió cinematogràfica, tot i que més aviat fogatejaven per la cuina. També hi havia la seva filla gran, la Cristina Moré Basart, germana de la Maria i, per tant, cunyada d'en Salvador.

No cal dir que ens ho passàvem de primera amb les aventures i peripècies d'en Charlot, un personatge entranyable, sovint ple de tendresa, però valent com el qui més quan, en l'argument, es tractava de defensar algun desvalgut, sobretot si era una dona, encara que s'hagués d'enfrontar a algun individu dues vegades més gros que ell. En aquest sentit, recordo una pel·lícula titulada *La calle de la Tranquilidad* en la qual, contràriament al que dona a entendre el nom, hi havia batusses cada dos per tres i sempre hi tallava el bacallà un individu de gran corpulència. Recordo, també, que, per aquells dies, es va casar a Lloret una parella el mascle de la qual era també de notable presència física. Per als assidus a les sessions de can Salvador, aquell home no va tenir mai nom propi, sinó que va passar a ser, per sempre i reservadament, "el de la calle de la Tranquilidad".

Recordo, també, que, en una d'aquestes sessions, en Salvador va projectar amb caràcter excepcional, una pel·lícula que li havia deixat la senyora Mercè Garriga Alum i que consistia en una reportatge filmat a Cuba, a les finques propietat de la

seva família, on es veia com anaven a cavall pels seus *potreros*, com vivien amb els seus criats, els negocis que tenien, etc. Aquella pel·lícula, de la qual he parlat diverses vegades a la família Garriga, que no saben on és, seria avui una fabulosa peça de museu perquè donava a entendre perfectament com era la vida d'uns *americanos*. Il·lustraria aquella època, com pocs documents, si es pogués projectar en algun un racó del Museu del Mar. On para aquell document gràfic? Es desconeix. Tant de bo algun dia tinguem una sorpresa i surti del racó menys pensat. No perdem l'esperança.

En Salvador Comas, a més d'organitzar aquelles sessions memorables que ens permetien visionar una o dues pel·lícules cada vegada, també gaudia filmant les escenes familiars, els fets més interessants i les festes d'aquell Lloret que ja ens queda tan enrere. De càmera de fotografiar ja feia molts anys que en disposava, i la solia portar arreu. Però ara calia fer un pas més i captar imatges en moviment. Per aconseguir-ho, va comprar una càmera de filmar a la mateixa casa Vila on adquirí el Pathé Baby, model núm.V.61420, amb objectiu marca Zeiss, tot plegat per 2.500 pessetes, de les quals en va pagar 1.500 al comptat, segons rebut que també ha localitzat la Maria Assumpció. Com hem dit, amb aquella "màquina de filmar", com llavors tothom l'anomenava, va enregistrar els esdeveniments familiars i populars, i en va passar reportatges fins i tot a la sala del teatre del col·legi de la Immaculada, on anaven a classe les seves filles, que s'empenava d'alumnes i religioses. I així ajudava a omplir algun acte o alguna festa del centre docent. Precisament vull recordar, també, que la relació amb la família d'en Salvador ens va portar sovint a participar en les festes que el col·legi de les anomenades Monges Franceses celebrava, ja fossin de caràcter patronal, benèfic –per exemple amb motiu del Domund– o de final de curs, etc. Tinc ben presents –i les enyoro– les vetllades a l'antiga sala d'actes –el que ara fa de gimnàs, em sembla– que omplien igualment, de forma amena, tota una tarda de dia festiu en aquella època de poques distraccions. I recordo, també, com recorriem, amb en Salvador mateix i altres familiars –que eren els que ens hi convidaven–, les diferents seccions d'aquella tómbola que ocupava tots els baixos del convent que organitzaven les monges a benefici de les Missions i en la qual sempre trèiem alguna cosa, un cop destapades les butlletes que compràvem, d'entre aquell sortit d'articles diversos que, dies abans, els mateixos pares de les alumnes havien regalat per rifar i fer diners. Alguns d'aquests films als quals al·ludíem ens han quedat i han estat posats al nostre abast mercès a la bona disposició de la Maria Assumpció; i avui, per tant, en gaudirem. En realitat, el món de la cinematografia encaixava amb el tarannà d'en Salvador Comas, una persona culta que era sensible a la bellesa, que estimava l'art i el practicava, des de jove, en la mesura de les seves possibilitats en diverses especialitats.

En Salvador Comas Planet –completament una mica el seu historial– era fill d'en Josep Comas i la Matilde Planet. Els Planet eren coneguts com de Ca l'Ull de Bou. I un avi d'en Salvador també era conegut per Es Virolat. Avui, amb la perspectiva del temps, aquests motius no molesten i, al contrari, fan gràcia perquè posen una espurna de picardia en les relacions demogràfiques. Va néixer el 6 de juny de 1915. Estem, doncs, dins l'any del centenari del seu naixement. Era el petit de tres germans (en Josep, en Rodolfo i ell), i no va arribar a conèixer el seu pare, ja que va morir abans que ell naixés. La seva mare, però, tot i ser vídua, va procurar que rebés una educació sòlida i el va fer estudiar al col·legi dels germans Maristes de Lloret, que

La perruqueria Comas es trobava al C. Cervantes.
 Procedència: SAMLM – fons Comas.

s’havien instal·lat a la nostra població l’any 1902 i van restar-hi fins a l’any 1920. Ben aviat va mostrar la seva predisposició per la música i la seva mare va destinar uns petits estalvis per comprar un vell piano, que ja no servia, que havia animat les gales d’un local de varietats de Barcelona i que, darrerament, havia amenitzat les vetllades del cafè de La Nyerra. Un piano que la Maria Assumpció ha heretat i encara conserva com una relíquia. Va començar a fer les pràctiques musicals, però va haver d’interrompre la seva vocació per l’esclat de la Guerra Civil. En aquells moments, en Salvador Comas treballava a la fàbrica tèxtil de Jaume Sayrol i, efectivament, en un passaport de 1935 figura com a “tejedor” de professió. També consta el domicili on llavors era: el número 7 del carrer *Peligros*.

En Salvador, d’altra banda, ja tenia, en aquells moments, les seves inquietuds ciutadanes: era soci del Casino Industrial, de signe catalanista, i els anys 1934 i 1935 s’havia integrat com a dirigent a la junta de l’entitat que presidia Fèlix Botet i Albertí.

En esclatar la revolta de 1936, en Salvador, situat òbviament a Catalunya, a la zona que s’havia mantingut fidel a la República, fou mobilitzat pels republicans que, possiblement, veient la seva capacitat intel·lectual, el van fer “comissari” a dit, i el van posar a treballar a les oficines on podia desplegar millor la seva formació. Això devia afavorir-lo, per tant, i evitar que hagués d’anar al front. A en Salvador, que era un home pacífic, aimant de la tranquil·litat, la situació ja li anava bé, però el càrrec de comissari, en general, era mal vist perquè els que tenien aquesta consideració eren els que enviaven els soldats a lluitar. En Salvador, però, assegurava sempre que tenia la tranquil·litat de no haver mort mai ningú.

Durant aquest període de la seva vida i mentre era fora de Lloret, va rebre el comunicat de la defunció de la seva mare.

Quan va arribar a Lloret ja l’havien enterrat i es va trobar que de l’edifici que havia estat casa seva –una casa de lloguer– havia desaparegut tot el que tenia un cert valor.

Quan es pogué tornar a quedar a Lloret, fou acollit per la família Sais, el cap de casa de la qual era el popular “recader Sais” (Joan Sais Armengol), que vivia al carrer del rector Coch, cantonada amb el carrer del Carme. La seva esposa, la Lola Planet –tia, doncs, d’en Salvador– hi tenia una fruiteria. El matrimoni tenia una filla, anomenada Cecília, i un fill, en Josep, destacat practicant d’Acció Catòlica, que tothom recorda pel protagonisme que tingué en els actes que es van muntar per la vinguda de la mare de Déu de Fàtima a Lloret el 30 de maig de 1950. Curiosament, pocs dies després d’aquesta efemèride, en Josep Sais Planet va morir de sobte, als 24 anys. Era el dia 27 de juny. Possiblement per això el matrimoni Sais encara va posar més afecte en la persona d’en Salvador, ja que no els quedava cap fill mascle. Ell, d’altra banda, va trobar-hi el pare que no havia conegut i la mare que havia perdut de jove. Solia afegir, encara, que havia guanyat una germana, referint-se a la Cecília, que més tard es casà amb un sastre de Sils i anà a viure a aquell poble.

No cal dir que la repressió de la postguerra també afectà en Salvador. Va ser detingut pels franquistes i tancat a la presó de Girona on –segons explicava posteriorment– les condicions eren dures, l’ambient era insalubre i cada dia vivien amb l’angoixa de ser cridats i afusellats. “Cada dia al matí –relatava en Salvador– en cridaven uns quants i ja no tornaven.” Va tenir la sort, mentre estava pendent de judici, que un capellà de Lloret, possiblement Mn. Josep Mundet, testificà a favor seu declarant que provenia d’una família religiosa. Segurament que la relació de Mn. Mundet amb en Salvador venia de l’època de l’escolania que aquell clergue havia fundat a la parròquia. Un dels escolans que en formaven part, en Joaquim Creus Sala, ara de 97 anys, recorda perfectament que en Salvador Comas també hi cantava. En Salvador, doncs, amb la recomanació de Mn. Mundet va ser declarat innocent però, tot i això, fou enviat a obrir carreteres a pic i pala durant quatre anys.

En tornar a Lloret va treballar a la barberia de Can Paco Gelabert i, més tard, va decidir anar a Barcelona a aprendre l’ofici de perruquer de senyores a Can Bordallo, una de les poques acadèmies de perruqueria de prestigi que existien a la Ciutat Comtal, els amos de la qual eren estiuejants de Lloret. I en acabar, va decidir obrir una perruqueria de senyores a Lloret, en una època en què, possiblement, només n’hi havia una

Targeta postal de promoció de la perruqueria Comas.
 Procedència: SAMLM – fons Comas.

Maria Moré i Glòria Torrent a la perruqueria Comas.

Procedència: SAMLM – fons Comas.

altra com a màxim, que la gent coneixia per “Ca la Quimeta pentinadora”. Fou llavors quan es casà amb la Maria Moré, que també era perruquera, i van obrir el negoci al carrer Cervantes. Aquest establiment va tenir, com hem dit abans, molt d'èxit, i fins i tot hi venia gent de Tossa i de Blanes sobretot perquè donaven el servei de “permanents” del qual moltes perruqueries no disposaven.

A partir de 1951, en Salvador va complementar la seva feina de perruquer fent d'agent d'assegurances de l'Assicuratrice Italiana, i també va obtenir la representació de les màquines de cosir Wherteim.

En Salvador sempre va seguir fidel a la seva vessant artística innata. Fins i tot ell considerava que l'ofici de perruquer no deixava de ser un art. Tenia el vell piano a la cambra del costat de la perruqueria, de manera que quan disposava d'una estona lliure, li costava poc d'acostar-s'hi a practicar una mica. Li agradaven particularment Chopin, Liszt, Txaikovsky i Beethoven.

Es pot dir, amb un toc d'humor, que si alguna clienta el sentia tocar el piano, sabia que, en aquell moment, no tenia feina i podia anar-hi de seguit, que la podria atendre.

També li agradava dibuixar i pintar, i va ser alumne del pintor Joan Orihuel, que havia impartit classes d'art a Lloret en temps de la guerra, en una mena d'acadèmia que tenia instal·lada al Casal de l'Obrera. Era un excel·lent dibuixant, i alguna vegada el mateix mestre li havia fet ensenyar els apunts del seu bloc al pintor Josep de Togores, que vingué per primera vegada a Lloret de Mar l'any 1940 i després ja hi passà temporades amb regularitat.

Durant el temps de la guerra, per exemple, en Salvador portava un petit quadern de la mida de la butxaca, de paper de qualitat, en el qual dibuixava els seus companys, dels quals, més tard, repassant els apunts, explicava a la família com havien acabat: “a aquest el van matar al front de l'Ebre, aquest va desaparèixer, aquest altre es va passar a l'altre bàndol...”. En l'època dels treballs forçats a la qual abans ens hem referit, quan trobava una pedra adequada i suficientment tova, l'esculpia amb el ganivet tot donant-li el perfil d'algun company. La Maria Assumpció encara en conserva alguna de les que no va regalar, de la mida d'una moneda de 50 ptes. d'abans.

La mateixa Maria Assumpció ens comenta els seus records de petita, quan el seu pare, a estones lliures, prenia un bloc de

paper Canson i una caixeta d'aquarel·les i se l'emportava a pintar al natural, a la rodalia de Lloret mateix, a can Carbó, a l'altra banda de la riera, on de seguida es trobaven els camps, o a sa Caravera, sa Caleta o cala Banys, si el que volien era pintar un tema de marina. A ella li agradava, també, fer el mateix, i intentava pintar com ell. Aquesta afició a la pintura la va mantenir tota la seva vida i no solament va participar en les exposicions col·lectives dels Pintors de Lloret i del Cercle Artístic Lloretenc, sinó que va fer diferents exposicions individuals a la sala de la desapareguda Caixa de Barcelona. D'altra banda, l'interès d'en Salvador perquè la seva filla desenvolupés les seves qualitats artístiques va ser sempre notori. Volia per a ella el millor, en tots els camps i en tots els sentits, i m'explicava amb goig –ho recordo perfectament– que l'havia fet matricular a l'Escola Massana de Barcelona.

En Salvador Comas Planet era, també, un assidu participant dels viatges que organitzava el Casal de l'Obrera a través d'en Lloveras, especialment de la tradicional anada cada any a Lourdes. Solia ser company d'habitació del meu pare que, en retornar, ens explicava com de bé s'ho havien passat tots dos, atesa la bona compenetració que existia entre l'un i l'altre. I els tips de riure que es feien, com criatures, quan, en alguna d'aquelles sortides, algú tenia algun acudit especial o pujaven a alguna atracció de mainada, oblidant-se de l'edat, o coses semblants. El pare sempre deia que en Salvador era un molt bon company.

Com deia al començament, m'ha agradat molt fer aquesta semblança d'en Salvador. Més d'una vegada havia pensat escriure algun article per a alguna revista local explicant aquestes vivències inoblidables de la meua infantesa a l'entorn d'aquelles sessions de cinema. És el meu petit homenatge i la manifestació del més pregon agraïment a la persona que em va fer una mica més feliços aquells anys que solen marcar per la vida.

En Salvador Comas va morir el 22 de maig de 1991, em sembla recordar que de forma sobtada, als gairebé 76 anys d'edat (li faltaven només divuit dies per complir-los). Però va deixar prou empremta perquè avui encara el tinguem afectuosament en el nostre record.

Lloret, 27 d'octubre de 2015

La Maria Assumpció, a qui es va demanar que després, un cop acabat l'acte, digués unes paraules de cloenda, em demana que sigui jo qui, a rengló seguit d'aquesta presentació, expressi ja el seu agraïment i el de tota la família per la vetllada que reivindica la memòria del seu pare. Potser l'emoció li enterboliria les idees. Un agraïment, doncs, sobretot dirigit cap a la persona d'en Joaquim Daban, arxiver municipal, i al seu equip de col·laboradors, que treballa per preservar la memòria del nostre poble i dels personatges que ens han precedit; i d'una manera especial, també vol agrair la feina de l'anomenat “equip de savis” que cada divendres revisa les imatges dels diferents fons dipositats a l'Arxiu i tracta d'identificar indrets, fets i persones d'èpoques passades, fent, així, que no passin desapercibudes i no restin per sempre en l'oblit. També vol insistir, com a persona que ja ha dipositat moltes de les seves coses a l'Arxiu Municipal, on en tenen cura amb un servei excel·lent, que és important que els lloretencs en siguin conscients i que s'afegeixi cada dia més gent a la llista de donants o dipositaris. Un agraïment, també, per a Isidor i Tito Llorca, que, amb la seva professionalitat, han sabut digitalitzar i muntar les imatges de les velles pel·lícules d'en Salvador, de forma que permetin una visualització còmoda i correcta. I, naturalment, l'Assumpció, la seva família i tots plegats desitgem que la projecció de la pel·lícula us agradi i us faci estimar més el nostre Lloret. ■